

ючи дивовижну здатність до виживання. І якщо деякі торгівельні точки зникають, то причиною цього, у першу чергу, є заборони місцевої влади.

Сьогодні за кількістю покупок (10 %) кіоски поступаються тільки базарам (45 %) та малим крамницям (18 %), випереджаючи спеціалізовані магазини (6 %) та універсами (1 %) [1, ст. 102].

Незважаючи на певні складності, "кіосковий" та "човниковий" бізнес, який належить сімейним господарствам, відіграє досить важливе значення для української економіки. У сьогоднішніх умовах він може дати роботу великій кількості безробітних. Крім цього багато сімей, які починали свій бізнес саме з "кіоскового" або "човникового", вже зараз створили інтернет-магазини. Ці магазини надають послуги населенню. У Києві є такі віртуальні магазини, як "Бамбук" та "Азбука". У більшості віртуальних магазинів складу немає, а якщо є, то на ньому є дуже обмежений асортимент товарів, тоді як терміни доставки замовлень по Києву становлять 1-2 дні.

Оцінюючи сучасний стан сімейних господарств, необхідно зазначити, що розвиток нових форм господарювання відбувається у несприятливих умовах. При високому рівні безробіття, інфляції, економічній кризі, нестабільній податковій системі, низькому рівні соціального захисту населення тощо на сьогодні відсутня оцінка перспективного стану зайнятості, немає стратегії вирішення цього питання. Тому доцільно запропонувати такі фіскальні методи:

- поступово зменшити податковий тягар для сімейних господарств, що займаються бізнесом; переглянути принципи надання податкових пільг. Зниження податкового навантаження буде стимулювати сімейні господарства до виходу з тіньового сектору економіки, що, у свою чергу, призведе до збільшення надходжень до бюджету;
- посилити громадську освіту, за прикладом розвинутих країн необхідно з дитинства прививати думку: той, хто не платить податки, виймає гроші з кишені інших платників податків, тобто займається злочином;
- всебічної підтримки потребує розвиток сімейного бізнесу в тих сферах, де не потрібні значні матеріальні ресурси. У цьому ракурсі особливе значення мають сімейні господарства, які працюють у сфері ремонту та інших послуг, на основі матеріалів замовника. Важливо швидко розвивати консультаційні послуги. Без великих витрат швидкий розвиток мережі таких послуг допоможе швидше покращити матеріальний стан багатьом сімейним господарствам.

Література

1. Петров Г. Малий бізнес обогатил Італію// Малое предприятие. – 1999, № 8. – С. 20-21.
2. Закон України "Про народні художні промисли"// Голос України, 17 липня 20001 року, № 124 (2624). – С. 6.
3. Мімандусова Г. Зайнятість населення України в неформальному секторі економіки//Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000, №2. – С. 152-163.
4. Ковалюк О.М., Лех Г.А., Реверчук С.К. Сімейні господарства України: принципи, механізми, перспективи. Навчальний посібник/ За ред. докт. ек. наук. проф. С.К. Реверчука. – К.: Атіка, 2002. – С. 102.

УДК 330

І.В. Стасюк, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Заощадження домогосподарств – є одним з потенційних інвестиційних джерел економіки. У статті розглядається стан заощаджень населення України та чинники, які їх визначають.

І.В. Stasiuk – USUFWT

Savings of households in Ukraine

Savings of households are one of the potential investment sources of economy. This article considers the state of the Ukrainian people's savings and their factors.

Заощадження населення відіграють надзвичайно важливу роль в економіці кожної країни. Саме домогосподарства у більшості розвинутих країн є основним джерелом інвестиційних ресурсів та мають великий вплив на темпи економічного зростання. Обсяг заощаджень населення, насамперед, залежить від рівня його доходів. Однак в Україні середньомісячний дохід на душу населення за січень-грудень 2001 року становив 184,6 грн., [1,5] в той час як прожитковий мінімум на 1 особу на місяць на цей рік був встановлений в розмірі 311,3 грн. Крім того, зберігається значна натуралізація доходів, особливо у сільській місцевості, все ще мають місце заборгованості з виплат зарплат. Опитування населення показує, що пересічний українець заощаджує за умови, що його місячний дохід на одного члена сім'ї буде еквівалентний 100 дол. США [2, ст. 33]. На перший погляд, за умов, що склалися, ні про які заощадження в Україні не може йти мови. Однак, необхідно враховувати, що доходи розподіляються нерівномірно та особливістю економіки України є значний приріст заощаджень при відносно низьких офіційних доходах. Це пояснюється значною часткою тіньової економіки, яка охоплює за оцінками фахівців 60 %, одержанням неофіційних доходів 40 % населення, які становлять 10-15 млрд. дол [3, 5]. Переважна частина неофіційних заощаджень вкладається у коштовності, нерухомість, іноземну валюту та вивозиться за кордон. За роки незалежності обсяг капіталів, вивезених за кордон, оцінюється спеціалістами у 20-40 млрд. дол.[4].

Заощадження населення України безупинно зростають (табл. 1). Їх ріст зумовлений зростанням доходів домогосподарств.

За формою нагромадження вартості заощадження поділяють на грошові, натурально-речові та фінансові активи. Грошові заощадження домогосподарств включають готівкові кошти, які знаходяться на руках у населення, депозитне і недепозитне розміщення коштів у фінансово-кредитних установах. Натурально-речові заощадження здійснюються у формі коштовностей, антикваріату, нерухомості. Придбання цінних паперів становить заощадження у фінансових активах. Крім того, економісти розрізняють активні заощадження, які є реальним джерелом інвестицій (вклади населення у комерційних банках, придбання цінних паперів) та пасивні, неінвестиційні, заощадження, які виступають у формі коштовностей, нерухомості, коштів на руках у насе-

лення, і які є тільки потенційними джерелами інвестицій. Заощадження також можуть здійснюватись у національній та іноземній валюті.

Структура заощаджень громадян залежить від багатьох чинників: динаміки реальних доходів населення, очікувань стабільності, рівня добробуту, фінансової та грошово-кредитної політики держави, розвинутості інфраструктури грошового ринку, довіри населення до установ, які мобілізують заощадження.

Табл. 1. Грошові доходи і заощадження населення та їх структура*

Показники	Роки					
	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Грошові доходи, млн. грн.	26498	40311	50069	54379	61865	86833
Споживання, млн. грн.	20140	27450	31876	34867	41832	59858
Обов'язкові платежі та добровільні внески, млн. грн.	2156	3918	5223	5568	6750	11748
Загальні заощадження, млн. грн.	4202	8943	12970	13944	13283	15227
У тому числі:						
Активні заощадження	383	2436	2585	2523	4556	5240
Пасивні заощадження	3819	6507	10385	11421	8727	9987
У тому числі:						
Придбання іноземної валюти	1997	4928	7758	9614	4864	3971
Заощадження в інших формах	1822	1579	2627	1807	3863	6016
Структура заощаджень, %	100	100	100	100	100	100
У тому числі:						
Активні заощадження	9,1	27,2	19,9	18,1	34,3	34,4
Пасивні заощадження	90,9	72,8	80,1	81,9	65,7	65,6
У тому числі:						
Придбання іноземної валюти	47,5	55,1	59,8	68,9	36,6	26,1
Заощадження в інших формах	43,4	17,7	20,3	13,0	29,1	39,5
Перевищення пасивних заощаджень над активними, рази	10,0	2,7	4,0	4,5	1,9	1,9

*Розраховано на основі даних// Статистичний щорічник України за 1999 рік. – К.: Техніка. – 2000. – С. 408; Україна у цифрах у 2000 році. – К.: Техніка. – 2001. – С. 29

Підвищення реальних доходів населення та зниження темпів інфляції протягом 1995-1997 років зумовили зростання обсягів заощаджень населення у всіх їх формах. З легалізацією операцій купівлі-продажу іноземної валюти мало місце зростання як абсолютних розмірів, так і частки її придбання у загальних заощадженнях домогосподарств з 47,5 % у 1995 році до 59,8 % у 1997 році. При сповільненні темпів інфляції, проведенні грошової приватизації та відносній стабільності гривні спостерігались зменшення частки заощаджень в інших формах (придбання антикваріату, нерухомості, золотих зливків) з 43,4 % до 20,3 % та одночасне зростання ваги приросту заощаджень на вкладах та витрат на придбання цінних паперів з 9,1 % до 19,9 %. Наслідком таких змін стало скорочення розриву між активними та пасивними заощадженнями (при переважанні останніх) з 10 до 4 раз.

Фінансова криза 1998 року, яка спричинила девальвацію гривні на 80 % та зростання темпів інфляції, залишила свій відбиток на структурі заощаджень домогосподарств. Так, витрати населення на придбання іноземної

валюти у 1998 році порівняно з 1997 роком зросли на 24 %, в той час, як загальний обсяг приросту заощаджень у вкладах в банках та придбання цінних паперів дещо знизився. Таким чином, у 1998 році частка активних заощаджень скоротилась до 18,1 %, а пасивних – підвищилась до 81,9 %, в тому числі витрат на придбання іноземної валюти – до 68,9 %, а розрив між пасивними та активними заощадженнями збільшився в 4,5 раза.

При значній девальвації гривні у 1998 та 1999 роках та зростанні доходів населення з 1999 року спостерігається суттєве збільшення обсягів заощаджень у вигляді нерухомості, антикваріату, коштовностей, золотих зливків, що підвищує їх частку у загальних заощадженнях до 29,1 % у 1999 році та 39,5 % у 2000 році. Одночасно зменшуються обсяги та питома вага придбання іноземної валюти у загальних заощадженнях (з 68,9 % у 1998 році до 36,6 % у 1999 та 26,1 % у 2000 році). Зростає обсяг та частка приросту заощаджень у вкладах та витрат на купівлю цінних паперів (до 34,4 % загальних заощаджень у 2000 році). Ці зміни викликали зменшення розриву між активними та пасивними заощадженнями у 1,9 раза. Необхідно зазначити, що і події 11 вересня 2001 року, коли США зазнали терористичних нападів, дещо знизили довіру населення України (та інших країн) до заощаджень у доларах. У зв'язку з цим спостерігалось похвалення на ринку дорогоцінних металів. Так, продаж золотих зливків населенню України протягом вересня 2001 року збільшився вдвічі, а у деяких банках які мали дозвіл на торгівлю дорогоцінними металами, навіть в три-п'ять разів порівняно з попередніми місяцями [5, ст. 160].

Потреба економіки України в інвестиціях вимагає стимулювання збільшення обсягів активних заощаджень домогосподарств та створення умов для їх спрямування в реальний сектор економіки.

Література

1. Економіка України у січні 2002 року// Урядовий кур'єр. – 2001, №36.
2. Герасимчук Ю.О. Внутрішні джерела фінансування української економіки// Фінанси України. – 2001, №4.
3. Шумський В.М., Діхтерьова В.В. Формування пенсійного фонду: реальність потенційних джерел// Фінанси України. – 2001, №7.
4. Бучарський Ю. Це солодке слово "інвестиція"// Діло. – 1998. – 16-23 лютого.
5. Нове на ринку готівкових заощаджень громадян// Фінанси України. – 2001, №1.